

УДК 78:1+78(072.8)

Mirosław Kisiel

Факультет Педагогіки и Психологии

Силезский Университет в Катовицах

Польша

UCZESTNICTWO UCZNIÓW NAUCZANIA POCZĄTKOWEGO W MINI-KONCERTACH MUZYCZNYCH ORAZ JEGO UWARUNKOWANIA

W artykule zaprezentowano rozważania na temat dziecka będącego odbiorcą sztuki muzycznej w szkole ze szczególnym zwróceniem uwagi na wartość edukacyjną i poznawczą mini-koncertów, przeznaczonych dla uczniów klas młodszych szkoły podstawowej. Przedstawione w pracy założenia koncentrują się wokół tezy, iż aby uwrażliwić młodego słuchacza na piękno jakie niesie ze sobą muzyka, trzeba umożliwić mu obcowanie z nią od najmłodszych lat. W tym procesie istotną rolę odgrywa środowisko rodzinne, edukacyjne i artystyczne, w którym wzrasta młody człowiek. Świadome prowadzona przez rodziców, nauczycieli i animatorów kultury edukacja muzyczna najmłodszych w tym względzie ma szansę powodzenia wówczas, kiedy środowiska te rozumieją potrzeby i możliwości percepcyjne dziecka oraz współdziałają w organizowaniu sprzyjających warunków aktywnego słuchania.

Słowa kluczowe: *dziecko, sztuka muzyczna, mini-koncerty, edukacja wczesnoszkolna.*

Wprowadzenie. Organizowane przez ośrodki kulturalne i instytucje artystyczne audycje i koncerty muzyczne dla szkół ogólnokształcących mają za zadanie rozwijać zainteresowania muzyczne dzieci. Najczęściej cała inicjatywa upowszechnienia i udostępnienia kultury odbywa się poprzez prezentację dzieł artystycznych polskich i zagranicznych kompozytorów, zapoznanie z brzmieniem i budową instrumentów muzycznych, naukę i śpiew piosenek, realizację prostych układów rytmicznych, a także improwizację ruchową do muzyki czy taniec. Przebiegający, zazwyczaj w podanej formule, proces kształtowania nawyków słuchowych ma za zadanie przygotować młodych odbiorców sztuki do dojrzałego uczestnictwa w kulturze muzycznej, a misją muzycznych spotkań jest przede wszystkim wzbogacanie doświadczeń słuchowych. Wyznaczone cele wielu projektów artystycznych w obszarze wychowania muzycznego realizowane bywają jako prezentacje muzyczne

wsparte różnymi formy aktywizacji i głównie koncentrują się na słuchaniu muzyki. Oprócz doznań czysto artystycznych dzieciom przekazywane są także wiadomości o muzyce i szeroko pojętej kulturze. Zdobywana w ten sposób wiedza, poparta doświadczeniem, staje się w pewnym zakresie źródłem rozwoju intelektualnego oraz impulsem do rozbudzania wrażliwości estetycznej. Ponadto podczas muzycznych spotkań mali odbiorcy otrzymują szansę poznania atmosfery sali koncertowej, istoty gry na instrumentach, specyfiki pracy artysty muzyka oraz zasad właściwego zachowania się na koncercie, jako swoistego „Szkolnego Bon Ton-u” [1].

Treść niniejszego artykułu ukazuje rozważania, ukazujące dziecko jako odbiorcę sztuki muzycznej w szkole, ze szczególnym zwróceniem uwagi na wartość edukacyjną i poznawczą mini-koncertów, przeznaczonych dla uczniów klas młodszych szkoły podstawowej. Przedstawione w pracy założenia badawcze koncentrują się wokół tezy, iż aby uwrażliwić słuchacza na piękno jakie niesie ze sobą muzyka, trzeba przyzwyczajać dziecko do niej od najwcześniejszych lat. W tym procesie istotną rolę odgrywa środowisko rodzinne, edukacyjne i artystyczne, w którym wzrasta młody człowiek. Rozmyślnie prowadzona przez rodziców, nauczycieli i animatorów kultury edukacja muzyczna najmłodszych w tym względzie ma szansę powodzenia wówczas, kiedy środowiska te rozumieją potrzeby i możliwości percepcyjne dziecka oraz współdziałają w organizowaniu sprzyjających warunków aktywnego słuchania.

Idea popularyzowania muzyki artystycznej. Każdy człowiek, w tym i dziecko, słuchając muzyki odczuwa ją i przeżywa na swój indywidualny sposób. Odbiór ten jest działalnością ukierunkowaną nie tylko na poznanie budowy odbieranego utworu, rozpoznania jego tonacji, zmian dynamicznych, przebiegu metro-rytmicznego dzieła, ale również na przeżycia jakie niesie ze sobą muzyka. Jak pisze Stefan Szuman przeżywanie utworu to śledzenie, doznawanie oraz kontemplowanie rozwoju i kształtowania się dzieła muzycznego, gdyż on sam dynamizuje słuchacza budząc w nim odmienne reakcje i przeżycia [2]. Doznawanie różnego typu stanów estetycznych jest możliwe, kiedy słuchając odczuwamy pewne poruszenie, czujemy się ożywieni na przykład dzięki postępującym na przemian napięciom i rozprężeniom współbrzmiących akordów. One występują w każdym dziele kilkakrotnie. Reakcje emocjonalne na utwór muzyczny są wynikiem budzących się w słuchaczu różnych uczuć i wzruszeń. Słuchając muzyki, można emocjonalnie snuć własne marzenia, oddając się bez reszty nastrojom i wzruszeniom jakie ta dyscyplina sztuki wywołuje. Obiektywność odbioru w tym kontekście polega na percypowaniu muzyki, nie tracąc przy tej okazji rzeczowego kontaktu z dziełem. Wówczas

słuchacz świadomie śledzi przebieg ulotnej materii dźwiękowej, rozumiejąc i przeżywając piękno wynikłe z przebiegu formalnego, a także dynamiki postępujących elementów wchodzących w skład języka muzyki.

Obserwując najbliższe środowisko można zauważyć, iż muzyka artystyczna nie cieszy się tak wielkim uznaniem ogółu społeczeństwa, a obecność statystycznego Polaka w sali koncertowej jest poniżej oczekiwań i utartych sądów na temat wartości kulturotwórczej tej, jakże silnie emocjonującej dziedziny sztuki [3]. Niektórzy ludzie wolą inne, prostsze formy przekazu, gdzie otrzymują tekst, który rozumieją, i nie muszą specjalnie koncentrować uwagi i wczuwać się, by wiedzieć, o czym jest dany utwór. Zapewne duży wpływ na taki stan rzeczy mają utrwalone stereotypy, czyli myślenie, że muzyka artystyczna jest nudna i mało zrozumiała. To również zależy od gustu, który wypracowany został pod wpływem mody, czy intensywności oddziaływanie środków masowego przekazu (wszak o gustach się nie dyskutuje). Jedni wolą „metal”, drudzy „pop”, jeszcze inny „techno” itd. W środowisku najbliższym można spotkać osoby, których muzyka artystyczna irytuje, a w ich gronie są również i tacy, którzy tej muzyki po prostu nie rozumieją. I właśnie w trosce o przeciętnego słuchacza, zagubionego w lawinie produkcji dźwiękowych lansowanych przez telewizję, radio i źródła internetowe, powinien być realizowany proces inkulturacji, jako swoiste wrastanie jednostki w tak zwaną kulturę wysoką. W trosce o poziom wykształcenia i potencjał wrażliwości młodego pokolenia podejmowane są przedsięwzięcia w zakresie popularyzowania wartościowej muzyki.

Udostępnianie sztuki muzycznej polega na zadbanie o to, by dzieła sztuki, w oryginale lub w dobrym, choć zmienionym wykonaniu, stały się przedmiotem bezpośredniego wpływu na widzów i słuchaczy [4]. Proces ten jest niezwykle istotnym aspektem wychowania estetycznego, bowiem jedynie bezpośrednie obcowanie z utworem muzycznym, polegające na spostrzeganiu, doznawaniu i przeżywaniu dzieła, kontaktuje odbiorcę z rzeczywistą sztuką i poddaje się jej oddziaływaniu. Współcześnie istnieją korzystne warunki dostępu do sztuki, zarówno tej mechanicznej poprzez nagrania utworów muzycznych oraz emitowanej przez mass media, jak również realizowanej bezpośrednio podczas koncertu czy audycji. Dzięki wynalazkom technicznym muzyka przestaje być tak elitarna jak kiedyś, a każdy człowiek za pośrednictwem środków masowego oddziaływania ma do niej nieograniczony dostęp. Zjawisko to niesie jednak również niekorzystne skutki. Powszechnie szerzący się „zalew” wielu przypadkowych produkcji muzycznych, o wątpliwej jakości artystycznej, wypacza gust słuchaczy, a brak umiejętności wartościowania i niska wrażliwość

estetyczna powoduje, że młodzi ludzie przyjmują bezkrytycznie ofertę masowych publikatorów. W tej sytuacji zadaniem wychowawcy staje się jeszcze bardziej doniosłe. Udostępniając sztukę, musi on zwrócić odbiorcom szczególną uwagę na to, co jest prawdziwą szlachetną sztuką, a co chwilową modą, zręcznym marketingiem czy intrygującym eksperymentem.

Uprzystępnianie dzieł sztuki rozumiane jest jako zespół czynności wychowawczych, za pomocą których rozbudzamy u kogoś zainteresowanie i zamiłowanie do sztuki oraz zdolność właściwego jej spostrzegania, rozumienia i przeżywania. Metoda uprzystępniania muzyki polega zwykle na prowadzeniu umiejętnej rozmowy ze słuchaczem na temat tego, jak można słuchać i pojmować utwór. W praktyce sprowadza się to, do obiektywnej analizy struktury utworu wspólnie ze słuchaczem, rozmowy z nim na temat przeżyć, uczuć i wzruszeń towarzyszących właściwej percepcji oraz do przekazania wyjaśnień zaczerpniętych z teorii i historii sztuki [5]. Wychowawca staje się w tym przypadku pośrednikiem między dziełem sztuki a jego odbiorcą. Uprzystępnianiu muzyki służą nie tylko audycje muzyczne i koncerty, ale również rozmaite publikacje, odczyty, lekcje słuchania muzyki, audycje radiowe, programy telewizyjne czy prezentacje internetowe.

Wypadkową przytoczonych powyżej działań w zakresie uprzystępniania i udostępniania sztuki jest upowszechnianie, czyli nie tylko rozpowszechnianie jej w społeczeństwie, ale również uczynienie bardziej przystępnej dla jak największej liczby ludzi. Upowszechnianie muzyki artystycznej polega na inspirowaniu i przygotowaniu odbiorców do aktywnego i twórczego uczestnictwa w życiu kulturalnym kraju, regionu, najbliższego środowiska, na tworzeniu warunków do rozwoju ich twórczości kulturalnej oraz aktywności społecznej, a także na kultywowaniu i rozwijaniu regionalnych tradycji twórczych z uwzględnieniem folkloru [6]. W rezultacie otrzymamy szansę na rozwój i uzyskanie stanu umiłowania sztuki muzycznej, umiejętności radowania się nią, rozumienia jej oraz zapotrzebowania na nią w coraz większej mierze.

Omawiając problematykę dotyczącą idei popularyzowania sztuki muzycznej warto zwrócić uwagę na coraz mocniej zarysowany w obszarze uprzystępniania, udostępniania i przybliżania muzyki, ruch tak zwanej pedagogiki koncertowej, który stanowi ważną część działalności wielu znanych zespołów wykonawczych [7]. Bodźce dźwiękowe pochodzące z naturalnie brzmiących instrumentów, postrzegane są w pełni swojej okazałości, a powstałe fale akustyczne odbierane są przez cały organizm słuchacza. Adresat widzi i słyszy, jak powstaje utwór muzyczny, dostrzega poszczególne osoby grające w danym momencie, obserwuje

pracę dyrygenta, stając się ważnym elementem w procesie odtwórczym. Istotnym aspektem koncertowej edukacji młodych jest specyfika sali, w której odbywa się spotkanie oraz eliminacja środków rozpraszających uwagę. Wszystko to powoduje wytworzenie specyficznej atmosfery sprzyjającej myślowemu skupieniu i koncentracji na tym, co się dzieje w muzyce.

Dziecko odbiorcą sztuki muzycznej. Dźwięk muzyczny wywołuje u młodego odbiorcy odmienne reakcje emocjonalne. Przenikając przez narząd słuchu pobudza wyobraźnię, nierzadko stymuluje działalność ruchową jednostki. Rytm w tym kontekście wyznacza porządek działań, stąd dziecko słysząc utwór muzyczny niejednokrotnie podryguje, rytmicznie przytupuje, wymachuje rękoma, tak jakby „dyrygowało” lub po prostu kołysze się.

Étienne Souriau oraz Dymitr Kabalewski [8] w swoich koncepcjach pedagogicznych wskazywali, iż percepcja dzieła muzycznego nie wymaga takiej dojrzałości umysłowej, jaka ogranicza młodych ludzi w poznaniu dzieł literackich, sztuk teatralnych czy ekranizacji filmowych. Te zawierają intelektualną warstwę znaczeniową. Natomiast nie posiadają jej dzieła muzyki (artystycznej) poważnej, stąd można twierdzić, że ta dziedzina sztuki jest dla dzieci bardziej dostępna i zrozumiała. Istnieją jednak głosy sprzeczne, które stoją w opozycji do tego twierdzenia. Powodem zauważanych wątpliwości są ograniczone możliwości koncentracji uwagi małych odbiorców. Problem z uważnym spostrzeganiem, zapamiętywaniem, a także kwestie natury zdolności muzycznych, które związane są: z wyobraźnią formy muzycznej, rozumieniem znaków dźwiękowych, znaczeń emocjonalnych zawartych w dojrzałych dziełach muzyki artystycznej, implikuje powstanie wielu metod słuchania muzyki dla dzieci [9]. Należy jednak podkreślić, iż zarówno kształcenie uwagi, zdolności spostrzegania, wyobraźni, pamięci, jak i rozwój uczuć estetycznych są istotnym celem wychowania, dlatego uzasadnione jest włączanie do programów słuchania muzyki wybranych fragmentów większych i percepcyjnie trudniejszych dzieł. Proponowane przy tym uatrakcyjnienie słuchania trudniejszych i dłuższych utworów pozwoli na przełamanie barier. Można wówczas nadać im wątek baśniowy, wyrażać utwór w formie plastycznej, wyreżyserować i odegrać scenkę rodzajową, odpowiadającą treścią i charakterem analizowanego dzieła, dobierać wiersz lub fragment prozy do słuchanego utworu, umożliwić uczniom wykonawstwo fragmentu utworu, tworzenie swoistego akompaniamentu czy wprowadzić element zabawy itp. [10].

W doborze utworów często uwzględniana jest dbałość o uwzględnienie kryterium charakteru muzyki i funkcji, jakie może pełnić [11]. Z tego powodu wśród słuchanych przez dzieci utworów znajduje się muzyka poważna

(programowa, ilustracyjna, stylizowana itp.), stworzona przez profesjonalnych kompozytorów, poprzez muzykę patriotyczną, skończywszy na ludowej w wersji autentycznej (w wykonaniu kapel i śpiewaków ludowych) oraz w wersji artystycznie opracowanej. Dzięki tej różnorodności, jak również właściwej selekcji metod i form pracy, mogą zostać wywołane oczekiwane odczucia estetyczne.

Uczestnictwo uczniów klas młodszych w mini-koncertach – rekonesans empiryczny. Aby zbadać częstotliwość uczestnictwa uczniów klas I-III w audycjach i koncertach muzycznych przeprowadzono badania ankietowe z nauczycielami zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej oraz rodzicami tychże dzieci¹. Zebrano również informacje z wybranych placówek kulturalnych organizujących różnego typu imprezy muzyczne dla młodych słuchaczy oraz przeprowadzonych wywiadów wśród uczestników tych przedsięwzięć. W następnej kolejności zwrócono uwagę na reakcje towarzyszące dzieciom podczas audycji i koncertów muzycznych. Prowadzone w ramach projektu eksploracje przyjęły charakter diagnostyczny i rozpoznawczy [12]. Zrealizowane zostały one w wybranych placówkach edukacji oświatowej (w niektórych szkołach podstawowych) oraz równoległej upowszechniających muzykę artystyczną w województwie śląskim.

Po zgromadzeniu odpowiednich materiałów i przeanalizowaniu ich treści uzyskano obraz zasygnalizowany we wstępnych założeniach. Badania wykazały, że 67% badanych nauczycieli klas I-III szkoły podstawowej organizuje wyjścia swoich uczniów na tak zwane audycje i mini-koncerty muzyczne, a 33% nie podejmuje takich działań. Analiza zgromadzonego materiału wskazała także, iż w dużej mierze zależne było to od stażu pracy pedagogów. Zauważono, że im dłużej wychowawcy pracowali w szkole, tym rzadziej wykazywali chęć, aby ich klasa brała udział w audycjach muzycznych. Grupa 80% pedagogów ze stażem pracy 1-10 lat oraz 71% nauczycieli ze stażem pracy 11-20 lat realizowała tę formę edukacji muzycznej. Najrzadziej podejmowali takie działania nauczyciele, którzy najdłużej pracowali w swoim zawodzie. Przyczynę tego zjawiska można upatrywać w wypaleniu zawodowym dydaktyków. Ich pasja, zapał, energia i zaangażowanie były zdecydowanie mniejsze niż nauczycieli, którzy dopiero rozpoczynali swoją pracę dydaktyczno-wychowawczą. W ogólnej ocenie można było wskazać pewien niedostatek w zakresie organizowania zajęć terenowych i wejść do placówek artystycznych uczniów klas I-III. Zaobserwowany stan kłóci się z przekonaniem, iż każde

¹ Badania diagnostyczne o charakterze rozpoznawczym przeprowadzono w wybranych placówkach szkolnych terenu województwa śląskiego w roku szkolnym 2011/2012 oraz 2013/2014.

dziecko powinno mieć szansę na spotkanie z muzyką artystyczną. Pozbawienie najmłodszych możliwości poznania i rozsmakowania się w pięknie sztuki muzycznej zuboża nie tylko późniejszy poziom odbioru muzyki, ale również rozwój dzieci we wszystkich sferach.

Wykorzystanie bezpośredniej formy percepcji muzyki (udziału w koncercie „na żywo”) w pracy dydaktycznej zależy od rodzaju posiadanego przez nauczycieli przygotowania. Ci pedagodzy, którzy kształcili się dodatkowo w kierunku muzycznym, bezapelacyjnie dostrzegali potrzebę realizacji tej formy edukacji muzycznej. Zaś spośród nauczycieli, którzy nie posiadali wykształcenia muzycznego, tylko niewielka ich część podejmowała działania w tym obszarze. Zaobserwowane zjawisko stwarza konieczność uświadomienia pedagogom, dla których muzyka wartościowa jest mało użyteczna, że wychowanie muzyczne w żadnym wypadku nie może być bagatelizowane i traktowane „po macoszemu”.

Sytuacja muzycznej edukacji bezpośredniej, jaką przedstawiają sami nauczyciele nie jest w pełni satysfakcjonująca. 8% pedagogów zapewnia swoim uczniom kontakt z muzyką „na żywo” raz w miesiącu. 36% twierdzi, iż organizuje wyjścia na audycje muzyczne raz na dwa miesiące, 34% – raz na pół roku, a 22% dba o to, by zorganizować spotkanie z muzykami dwa razy w semestrze. Wyniki te potwierdzają, że globalnie ujmując, niewielka liczba dzieci uczestniczy w tego typu audycjach regularnie. Większość uczniów ma okazjonalny kontakt z orkiestrą i solistami lub zespołami wokально-instrumentalnymi, a to zdecydowanie za mało by rozbudzić w młodym człowieku miłość do muzyki i zainteresować go tą dziedziną sztuki.

Obok audycji i koncertów muzycznych, które odbywają się w siedzibach instytucji zajmujących się działalnością upowszechnienia muzyki artystycznej, można doświadczyć spotkań z muzykami również na terenie szkoły. Jednakże badania wykazały, że ta forma prezentowania kultury muzycznej cieszy się zdecydowanie mniejszą popularnością. W porównaniu z wynikami odnoszącymi się do wyjść na koncerty do placówek artystycznych, te dotyczące audycji szkolnych są prawie odwrotne. Tylko 33% nauczycieli klas I-III deklaruje, że na terenie szkół, w których pracują, organizowane są audycje muzyczne, a pozostali pedagodzy (67%) nie spotkali się z tą formą edukacji w swojej placówce oświatowej. Podobnie sytuacja wygląda w opinii rodziców. 30% respondentów deklaruje, że ich dzieci biorą udział w audycjach muzycznych organizowanych na terenie szkoły, a 70% rodziców twierdzi, że ich dzieci nie mają styczności z tą formą edukacji muzycznej. Wyniki te potwierdzają, iż mniejszą popularnością cieszą się mini-koncerty organizowane w szkołach.

Jednocześnie sygnalizują pozytywne nastawienie do popularyzacji takiego sposobu prezentowania sztuki muzycznej.

W tym miejscu należy również rozpatrzyć zjawisko ukazujące, jak często w szkołach goszczą muzycy. Zdaniem 43% nauczycieli szkoły organizują takie spotkania raz w semestrze. 29% pedagogów twierdzi, że audycje szkolne mają miejsce dwa razy na pół roku i taka sama liczba nauczycieli wskazuje te wydarzenia jako odbywające się raz w ciągu całego roku szkolnego. Określana częstotliwość uczestnictwa dzieci w audycjach szkolnych przez rodziców również nie prezentuje się najlepiej. Zaledwie 9% rodziców informuje, że dzieci regularnie uczestniczą w audycjach szkolnych (raz w miesiącu). Najwięcej, bo aż 87% – raz na pół roku, a 4% opiekunów twierdzi, iż dzieci brały udział jednokrotnie w tego typu wydarzeniach. Na podstawie wyników można wnioskować, że mała liczba szkół podejmuje się organizacji muzycznych audycji szkolnych, a ich częstotliwość nie jest satysfakcjonująca.

Często przyczyną niepodjęcia przez szkoły kroków w kierunku organizowania muzycznych audycji na terenie placówki są kwestie organizacyjno-administracyjne związane z koniecznością zmiany planu zajęć, gromadzeniem dzieci w odpowiednio przygotowanej sali i niejednokrotnie posiadaniem odpowiednich środków (tj. pianino, sprzęt nagłaśniający, miejsce dla wykonawców i słuchaczy) niezbędnych do prowadzenia tej formy popularyzacji muzyki. Zdecydowanie łatwiej jest zorganizować wyjście klasy do placówki kulturalnej prowadzącej audycje muzyczne w swojej siedzibie. Jednakże nie można całkowicie skreślić tej formy edukacji muzycznej. Jeżeli szkoła nie jest w stanie zaprosić muzyków do siebie, to powinna skorzystać z edukacyjnej oferty muzycznej w siedzibie organizatorów. Nie można pozwolić na to, żeby dzieci nie mogły w sposób bezpośredni zetknąć się z muzyką graną specjalnie dla nich. Niestety jak pokazują wyniki, wielu uczniów klas I-III nie miało takiej możliwości. 29% ankietowanych nauczycieli deklaruje, że ich klasa nie bierze udziału w audycjach muzycznych (ani na terenie szkoły, ani w siedzibie instytucji zajmujących się ich organizacją). W przypadku rodziców sytuacja ta wygląda prawie identycznie. 27% badanych uważa, że ich dzieci nie mają kontaktu z muzyką żywą za pośrednictwem koncertów dla szkół. Statystycznie ujmując zagadnienie, można stwierdzić, że co trzecie dziecko nie ma bezpośredniego kontaktu ze sztuką muzyczną.

Problem audycji muzycznych rysuje się inaczej okiem dziecka, dlatego ich głos również musi być wzięty pod uwagę. Dzieci w wieku wczesnoszkolnym, które uczestniczyły w audycjach muzycznych w filharmonii, deklarowały w trakcie wywiadu, iż z ochotą goszczą na „żywych” lekcjach

muzyki poza szkołą. 33% z nich twierdzi, że biorą w nich udział regularnie co miesiąc. Natomiast pozostałe 67% badanych przybywało w tej siedzibie po raz pierwszy, z zamiarem regularnego uczestnictwa w kolejnych audycjach. 38% z nich deklaruje chęć uczestnictwa w audycjach raz w miesiącu, zaś 63% słuchaczy – raz w semestrze.

Dla porównania warto przedstawić opinię dzieci na temat tego, jak często chciałyby gościć (jak to ujęły) w „domu muzyki”. Ponad połowa badanych (61%) wyraża chęć uczestnictwa w audycjach i koncertach muzycznych zdecydowanie częściej niż przewiduje to program proponowany przez szkołę. Świadczy to o tym, że audycje muzyczne trafiają do młodych słuchaczy i cieszą się znacznie większym uznaniem, niż sądzą nauczyciele. 17% dzieci deklaruje, że comiesięczne wizyty na koncertach w zupełności im wystarczają, a 5% uczestników wolałaby bywać na audycjach nieco rzadziej. Pozostałe dzieci (17%) nie mają zdania w tej kwestii. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być fakt, iż część badanych była na audycji po raz pierwszy i nie wyrobiła sobie jeszcze zdania na ten temat.

Koncerty popularyzujące muzykę wartościową powinny mieć swój wydźwięk w dziecięcych odczuciach jako radosne, intrygujące i dobrowolne spotkanie z tą dziedziną sztuki. Przymusowość bądź dobrowolność uczestnictwa w audycjach może mieć wpływ na nastawienie do nich, a co za tym idzie jakość odbioru ogółu zjawisk muzycznych zachodzących podczas audycji. I tak, jeden na pięciu ankietowanych nauczycieli uważa, że audycje powinny być dobrowolne, natomiast pozostali wskazali, że dzieci powinny uczęszczać na nie obowiązkowo w zorganizowanej grupie.

Przedstawione wyniki podkreślają potrzebę stosowania audycji jako formy edukacji wczesnoszkolnej i muzycznej. Potwierdzają to nie tylko poglądy pedagogów muzyki zabierających głos w sprawie edukacji muzycznej, a przede wszystkim dzieci, wobec których skierowana jest ta działalność. Zwielokrotnienie udziału dzieci w przedsięwzięciach uwrażliwiających na piękno kultury muzycznej powinno stać się rzeczywistością, gdyż tego rodzaju działania przybliżają dzieciom dzieła muzyki poważnej oraz kształtują ich zainteresowania i preferencje muzyczne.

Intelektualne i emocjonalne przeżycia młodych słuchaczy uzewnętrzniają się w ich reakcjach mimicznych, ruchowych, słownych i wegetatywnych. Najczęściej obserwowanymi u dzieci słuchających audycji reakcjami były: przejawy radości i rozbawienia, napięcia i grozy, zdziwienia i zaskoczenia oraz wzburzenia. Uczniowie w trakcie muzycznych spotkań byli bardzo aktywni i jakby współuczestniczyli w wykonaniu prezentowanych

dzieł (dzieci klaskały, tupały, wystukiwały rytm, naśladowały dyrygenta, grę na instrumentach, kołysały się w rytm muzyki, nawet wręcz podskakiwały na siedzeniach, wydawały okrzyki radości, podziwu, zdziwienia, śmiały się, wymieniały się uwagami, niektóre z wrażenia łapały się za głowę). Często zdarzały się również reakcje obronne wobec utworów pełnych grozy, budzących napięcie w postaci zatykania uszu czy zasłaniania twarzy rękoma. Ogólnie mówiąc, reakcje młodego audytorium były bardzo żywiołowe i bezpośrednie, świadczyły tym samym o wielkim zaangażowaniu i braku dystansu wobec własnych przeżyć. Należy również podkreślić, że im dzieci były starsze, tym ich reakcje stawały się mniej impulsywne. Dlatego czasem wśród uczniów klas III zdarzały się jednostki, które wykazywały niebywale skupienie i wsłuchanie w brzmienie orkiestry, nie okazując przy tym żadnych emocji. Uwidaczniał się w ten sposób już wyższy stopień odbioru muzyki (przeżycia wewnętrznego, intelektualnego obcowania z dziełem), który jak widać nie jest zupełnie obcy najmłodszym.

Porównując wyniki badań uzyskane w latach 2011/2012 oraz 2013/2014 można stwierdzić, iż w przeciągu kilku lat zmienił się nieco obraz ośrodków upowszechniających kulturę muzyczną w zakresie prowadzenia akcji edukacyjnych i tworzenia ofert popularno-artystycznych. Zarówno renomowane instytucje (takie jak Filharmonia Śląska, Agencja Artystyczna Silesia czy NOSPR, Państwowy Zespół Pieśni i Tańca Śląsk), jak i szkoły muzyczne, a także uczelnia artystyczna (Akademia Muzyczna) podjęły trud przygotowania projektów mających na celu przybliżanie muzyki artystycznej młodemu odbiorcy. Na nowo rozgorzała walka o edukację muzyczną realizowaną w przedszkolach i klasach młodszych szkoły podstawowej. Obecnie nie wystarczy aby muzyka stanowiła element kształcenia zintegrowanego, towarzysząc podejmowanym działaniom na rzecz zdobywania kompetencji poznawczych ucznia klas I-III. Środowisko artystyczne domaga się wprowadzenia na stałe lekcji muzyki prowadzonych przez specjalistów edukacji artystycznej w zakresie muzyki w nauczaniu początkowym, a instruktorek rytmiki w wychowaniu przedszkolnym. Nauczyciel edukacji elementarnej otrzymałby w ten sposób jedynie możliwość realizowania różnych zabaw z udziałem muzyki jako elementu tworzenia tła dla realizowanego procesu wychowawczego.

Podsumowanie. Przedstawione wyniki badań diagnostycznych potwierdzają przyjętą tezę, że muzyka artystyczna w bezpośrednim udziale jest dla dzieci bardzo atrakcyjna. Działalność placówek upowszechniających sztukę muzyczną spotyka się z aprobatą młodych melomanów. Obcowanie „na żywo” z orkiestrą i solistami to dla wielu młodych słuchaczy wielkie przeżycie, które na

długo pozostaną w ich pamięci. Jak wynika z obserwacji i opinii dorosłych, dzieci biorące udział w koncertach były otwarte i z chęcią chciały poznać świat sztuki muzycznej. W niektórych przypadkach wystarczyło tylko wyjść naprzeciw oczekiwaniom młodego audytorium i pokazać, że istnieje coś więcej niż tylko wszechobecna popkultura. W dzisiejszych czasach, w dobie mass mediów popularyzujących muzykę rozrywkową, zadanie to jest bardzo trudne, ale nie oznacza to, że niewykonalne. Muzyka klasyczna wcale nie musi być skomplikowana w odbiorze i postrzegana jedynie jako zbiór wartościowych, ale niezrozumiałych i w większości niedostępnych dzieł. Początkowo nieznany świat muzyki stopniowo, aczkolwiek powoli może stawać się chętnie odwiedzany. Aby tak się stało, należy spełnić podstawowy warunek – zaproponować bogatą ofertę i dotrzeć z nią do jak największej liczby młodych ludzi. Wówczas na pewno nie zabraknie odbiorców, którzy jeśli raz spróbują, z pewnością nie zrezygnują ze spotkań z ambitną literaturą muzyczną.

LITERATURA

1. Kisiel M. Wielorakie przestrzenie muzyki w edukacji i wychowaniu dziecka w młodszy wieku szkolnym / M. Kisiel. – Katowice, 2013. – 167 s.
2. Szuman S. O sztuce i wychowaniu estetycznym / S. Szuman. – Warszawa 1969. – 15 s.
3. Kisiel M. Child as an active student in music education / M. Kisiel. – Katowice, 2012. – 108 p.
4. Rogalski E. Muzyka w pozaszkolnej edukacji estetycznej / E. Rogalski. – Bydgoszcz, 1992. – 23 s.
5. Pielasińska W. Ekspresja – jej wartość i potrzeba / W. Pielasińska. – Warszawa, 1983.
6. Lach J. Muzyka środkiem wychowania młodych / J. Lach, Z. Nawrocka, M. Popielińska, G. Szymańska. – Bydgoszcz, 2001.
7. Sacher W. A. Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego / W. A. Sacher. – Kraków, 2012. – 156 s.
8. Kisiel M. Kształtowanie kultury muzycznej uczniów szkoły ogólnokształcącej w świetle programu Dymitra Kabalewskiego / M. Kisiel, H. Nikolai // Wychowanie Muzyczne w Szkole. – 2004. – nr 1. – S. 3–8.
9. Suświłło M. Psychopedagogiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej / M. Suświłło. – Olsztyn, 2001. – 73 s.
10. Wuttke J. Wychowanie estetyczne w edukacji i wspomaganiu rozwoju dzieci i młodzieży / J. Wuttke, M. Kisiel. – Mysłowice, 2006.

11. Danel-Bobrzyk H. Jak słuchać muzyki w klasach I-III / Danel-H. Bobrzyk, M. Gruchel, P. Gruchel, J. Sikora. – Katowice, 1996.
12. Łobocki M. Metody i techniki badań pedagogicznych / M. Łobocki. – Kraków, 2005.
13. Pielasińska W. Ekspresja – jej wartość i potrzeba / W. Pielasińska. – Warszawa, 1983. – 21 s.
14. Lach J. Muzyka środkiem wychowania młodych / J. Lach, Z. Nawrocka, M. Popielińska, G. Szymańska. – Bydgoszcz, 2001. – 43 s.
15. Wuttke J. Wychowanie estetyczne w edukacji i wspomaganiu rozwoju dzieci i młodzieży / J. Wuttke, M. Kisiel. – Mysłowice, 2006. – 59 s.
16. Danel-Bobrzyk H. Jak słuchać muzyki w klasach I-III / H. Danel-Bobrzyk, M. Gruchel, P. Gruchel, J. Sikora. – Katowice, 1996. – 9 s.
17. Łobocki M. Metody i techniki badań pedagogicznych / M. Łobocki. – Kraków, 2005. – 243 s.

РЕЗЮМЕ

Кисель М. Участие учеников раннего обучения в музыкальных мини-концертах и её детерминанты.

В статье представлены размышления о ребенке, который является получателем музыкальных искусств в школах, с особым акцентом на образовательную ценность и познавательных мини-концертов предназначена для учащихся в классах начальной школы младших. Рабочая предположение возвращаются вокруг тезиса, что для того, чтобы привлечь внимание слушателя к красоте, которая приносит музыку, вы должны привыкнуть к нему как можно скорее. В этом процессе важную роль играет семейную обстановку, образовательный и художественный, который увеличивает молодой человек. Сознательно ведении родителей, учителей и культурных аниматоров Музыкальное воспитание детей в этой связи, вероятно, будет успешным, если окружающая среда, когда они понимают потребности и возможности ребенка-х восприятия и сотрудничать в организации благоприятных условий для активного прослушивания.

Ключевые слова: ребенок, музыкальное искусство, мини-концерты, раннее обучение.

SUMMARY

Mirosław Kisiel The Participation of Early School Students in Musical Mini-concerts and its Determinants.

The article presents a reflection on the child regarded as the recipient of musical arts in schools with particular emphasis on the educational and cognitive value of mini-concerts designed for the students from 1st to 3rd grades of primary school.

The assumptions presented in the paper focus on the thesis that in order to sensitize the listener to the beauty brought by music, he or she has to get accustomed to it as soon as possible. The most important for that process is the family, educational and artistic environment which the young man grows in. Musical education of children deliberately conducted by parents, teachers and cultural animators is likely to be successful only if the environment understands the needs and perceptual capabilities of the child and cooperate in arranging the favorable conditions for active listening.

Key words: child, musical art, mini-concerts, early training.